

Verslag

**“Werken aan duurzame oplossingen;
inzet sociaal werk voorkomt specialistische (jeugd)zorg”**

Ontmoeting sg Erik Gerritsen ministerie VWS en leden Verdiwel

Ministerie VWS, Parnassusplein 5, 2511 VX Den Haag

13 maart 2019

‘In de transformatie van het sociaal domein gaat het bijna altijd over domeinen die willen samenwerken. Jullie zien belemmeringen, maar mijn stelling is: het kan allemaal al. Als jullie merken dat het niet zo is, meld dat dan aan ons. Dan bezinnen wij ons daarop.’ Aldus Erik Gerritsen, secretaris-generaal van het ministerie van VWS, die op 13 maart in de Ministerskamer met een delegatie van Verdiwel in gesprek ging over duurzame oplossingen voor de transformatie van het sociaal domein. Zijn optimisme en doortastendheid werken aanstekelijk.

Voorafgaand vond onder de deelnemers een emaildiscussie plaats over de vraagstukken die zij met Erik Gerritsen wilden bespreken. Daaruit kwamen twee hoofdthema’s: “Inzet sociaal werk voorkomt specialistische (jeugd)zorg” en “Inbesteding en aanbesteding” die respectievelijk werden ingeleid door Jessica van der Bilt-Wulder en Wim Bosch. Het belangrijkste advies van Gerritsen: ‘Werk in partnerschappen en zet leeromgevingen op’.

De bedoeling van de transformatie van het sociaal domein is dat collectieve arrangementen in de sociale basis preventief werken en dat minder mensen een beroep doen op gespecialiseerde individuele zorg of hulp. Uit het onderzoek “De wijkteambenadering nader bekeken” van het Centraal Planbureau blijkt echter dat sociaal wijkteams niet leiden niet tot afschaling van Wmo-zorg. Integendeel! In de periode 2015-2017 is het aantal maatwerktrajecten met maar liefst veertien procent gestegen!

‘Soms ben ik verdrietig over de transformatie. Als gemeenten geen verstand van de inhoud hebben gaan ze op de prijs zitten. Zorgaanbieders klagen vanuit een slachtofferrol over gemeenten die er niets van snappen. Ze veroordelen elkaar over en weer. Maar er zijn ook gemeenten waar het goed gaat. Waar gemeente en aanbieders met elkaar in gesprek gaan over en weer eerlijk zijn en zeggen: We gaan dit gewoon doen!’

Alles gebeurt al!

Erik Gerritsen heet de delegatie van Verdiwel van harte welkom en geeft ieder van ons een boekje van het ministerie getiteld “Patient included” cadeau. ‘Je moet altijd de burger centraal zetten,’ licht Gerritsen toe. ‘Niet alleen in je beleidsdocumenten. Je moet ook zelf het goede voorbeeld geven.’ Goede voorbeelden lezen we ook in dit boekje. ‘Vanaf het eerste begin moet je echt samenwerken

met mensen voor wie je het doet,' betoogt Gerritsen. 'Niet alleen samen in klankbordgroepen, maar vooral echt samen aan het stuur gaan zitten.'

Gerritsen kent het sociaal domein niet alleen als secretaris-generaal, een functie die hij inmiddels 3,5 jaar bekleedt. Maar ook dankzij vorige functies. Hij was gemeentesecretaris van Amsterdam en was

ook werkzaam in de jeugdbescherming. 'In het sociaal werk gaat het om preventie, ouderen die langer thuis willen blijven wonen, inzet voor de meest kwetsbaren in de samenleving; dan ga je altijd over grenzen heen,' zegt Gerritsen. 'In de transformatie van het sociaal domein gaat het bijna altijd over domeinen die willen samenwerken. Jullie zien belemmeringen, maar mijn stelling is: het kan allemaal al. Als jullie merken dat het niet zo is, meld dat dan aan ons. Dan bezinnen wij ons daarop.'

Het sociaal werk is naar gemeenten gedecentraliseerd, maar de secretaris-generaal ziet een grote rol voor het ministerie van VWS in de transformatie. 'Wij zijn bezig met wet- en regelgeving en beleid, financiële arrangementen, campagnes en bestuurlijke tafels. Dat is ons repertoire en daar is VWS wel goed in. Wij willen verbindingen leggen tussen beleid en energie in het veld. We leggen ook veel werkbezoeken af. Zo was ik zelf op werkbezoek bij Greet, bij Stimenz in Apeldoorn. Bij die werkbezoeken zien wij veel goede dingen in de praktijk. Alles gebeurt al. Ook daar kwam men wellicht belemmeringen, kokers en bureaucratie tegen. Maar daar is men blijkbaar overheen gestapt.'

Als voorbeeld noemt Gerritsen de maatschappelijke diensttijd voor jongeren, waarmee de overheid in september dit jaar een start wil maken. Jongeren leren iets nieuws en zetten zich in voor een ander. Bijvoorbeeld bij de reddingsbrigade, een restaurant of een jeugdzorgorganisatie. Zij leren iets nieuws en maken na hun maatschappelijke diensttijd meer kans op een betaalde baan. 'Dat is niet eenvoudig, want jongeren moeten wél willen, want het is echt vrijwillig. In 80 tot 90 proeftuinen wordt uitgeprobeerd wat wel en niet werkt. Jongerencoaches blijken goud te zijn! Die aanpak lijkt heel duur, maar is dat niet omdat je met die jongerencoaches bij veel jongeren voorkomt dat ze in de bijstand terecht komen!'

Grote dromen en kleine stappen

Volgens Gerritsen is het in het sociaal domein niet moeilijk om met stakeholders tot een gezamenlijke visie te komen. Lastiger is het om samen die visie om te zetten in concrete acties. Dan kunnen onder meer organisatiebelangen in het geding komen. Gerritsen geeft vier tips om samenwerking behapbaar te maken.

1. Durf hulp te vragen!

In de transformatie stuiten we op complexe, domein overstijgende vraagstukken. Bijvoorbeeld in gezinnen met multiproblemtiek. Vraag elkaar om hulp, maak gebruik van elkaars expertise.

2. Deel grote dromen of plannen op in kleine stapjes en ga ermee aan de slag!

Wat kun je morgen al doen? Een eerste stap kan al effect hebben. Gerritsen presenteert de COPD-zorg van Sensire, een zorgorganisatie in de Achterhoek, als casus. Maarten van Rixtel is de voorzitter van de Raad van Bestuur van Sensire. 'Een bevlogen bestuurder. Sensire is geen grote organisatie, maar investeerde toch in een pilot voor COPD-zorg. Daarmee bewees Van Rixtel dat die aanpak werkt: 60% minder mensen stikt en 60% minder ziekenhuisopnames. Volgende vraag was: hoe schaal je op? Er is een bijeenkomst georganiseerd met ziekenhuizen en ziektekostenverzekeraars. Door die COPD-zorg zouden ziekenhuizen minder omzet krijgen. Toch kwamen ze tot een meerjarenafspraken, waarbij men ging delen in de kosten, risico's en besparingen! Dat zijn mooie manieren om transformatie voor elkaar te krijgen.'

3. **Investeer in innovatie en nieuwe technologie ten behoeve van betekenisvolle contacten!**

Als voorbeeld noemt Gerritsen het beeldbellen of videobellen. Begeleiders kunnen op die manier gemakkelijk contact maken met hun cliënten, bijvoorbeeld mensen met een verstandelijke beperking. Veel gemeenten willen er niet aan omwille van inkoopregels of de privacy, maar volgens Gerritsen kunnen begeleiders en daarover goede afspraken maken en samen komen tot een mooie balans tussen beeldbellen en face-to-face contacten. Volgens Gerritsen kan beeldbellen bijdragen aan een betere kwaliteit van de zorg tegen lagere kosten.

4. **Geef elkaar rugdekking als je samenwerkt!**

Goede bestuurders pakken aan. Als afspraken niet gehaald zijn, moeten zij dat uit kunnen leggen. 'Ga er vanuit dat alles mag!'

Thema 1: inzet sociaal werk voorkomt specialistische (jeugd)zorg.

Dit thema wordt kort ingeleid door **Jessica van der Bilt – Wulder** van Stichting Netwerk in Hoorn. Enerzijds tonen leden van Verdiwel aan dat de inzet van sociaal werk forse besparingen oplevert op specialistische (jeugd)zorg. Van der Bilt zegt dat met de Maatschappelijke Businesscase Jongerenwerk van Participe Advies is bewezen dat jongerenwerk 45 miljoen euro op de jeugdzorg kan bespa-

ren. In Hoorn is de formatie jongerenwerk uitgebreid. 'Je ziet de jongerenwerkers steeds meer in de scholen en in de wijkteams. De gemeente investeert echter weinig in kinderwerk, terwijl dat in het kader van de transformatie een preventieve rol kan spelen. We hopen het kinderwerk eveneens uit te breiden.'

Ook in Sittard – Geleen is aangetoond dat de preventieve inzet van sociaal werk miljoenen bespaart. En ontschotting tussen Werk en Inkomen en sociaal werk bevordert de participatie van mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt.

Anderzijds blijkt dat de preventieve kracht van het sociaal werk onvoldoende wordt benut. Zo blijkt uit onderzoek van het Centraal Planbureau dat sociaal wijkteams niet resulteren in afschaling van de Wmo-zorg en dat het aantal maatwerktrajecten zelfs met 14 procent is gestegen. Leden van Verdiwel

herkennen deze ontwikkeling in hun werkgebied. De preventieve potentie van het sociaal werk – dichtbij en met collectieve arrangementen – wordt onvoldoende benut. Bovendien zijn er veel gemeenten die op sociaal werk bezuinigen. Vaak worden deze bezuinigingen niet als zodanig bestempeld. Ook wet- en regelgeving kan het preventieve werken belemmeren. Zo kan een 15-jarige alleen geholpen worden als ouders toestemming geven of als er een dreigend gevaar is.

Van der Bilt betoogt dat jeugdzorg en sociaal werk vaak met elkaar om de tafel zitten, maar elkaar onvoldoende weten te versterken. 'Resultaten van sociaal werk zijn niet altijd zichtbaar en bovendien neigen we tot bescheidenheid,' betoogt Van der Bilt. 'Daar ligt een grote opdracht. Bovendien zouden gemeenten meer bestuurlijk lef moeten hebben om te investeren in de collectieve, preventieve aanpak.'

Discussie over preventieve werking sociaal werk

- 'Iedereen gelooft in de bijdrage van sociaal werk aan vroegsignalering en preventie, maar in de cijfers zien we dat niet terug,' zegt Gerard Boekhoff van De Schoor in Almere. 'Als we met een Businesscase of op andere manieren kunnen aantonen dat inzet door sociaal werk de kosten van de jeugdzorg omlaag brengt, moeten we op dat schaakbord spelen.'
- 'Als je deelnemers of inwoners laat vertellen wat ons werk voor hen betekent: dat werkt verpletterend!' zegt Albert Rechterschot.

- 'Wat is de ambitie van het Rijk?' vraagt Wim Bosch. 'Duizend parels in ruim 300 gemeenten of ligt die ambitie hoger? Ons verhaal verbindt snel. Maar veel gemeenten doen niet wat het Rijk verwacht.'
- 'Dat is best lastig,' beaamt Gerritsen. 'We willen de transformatie versnellen, maar sinds de decentralisatie gaan we er niet meer over. Ons repertoire omvat complimenten geven waar het goed gaat, blokkades wegnemen. Er achter komen: waar staat dat precies? En dan blijkt dat het bij blokkades in 95% van de gevallen niet om regels van Den Haag, maar van organisaties zelf gaat. Of over regels van gemeenten of zorgkantoren over de inkoop. Daar zitten veel overbodige regels bij. Zo was er een regel dat chronisch zieken die sondevoeding nodig hadden elk jaar opnieuw een brief van de huisarts nodig hadden. Die regel is afgeschaft. Als je met alle betrokkenen rond de tafel gaat zitten, kun je overbodige regels schrappen en nieuwe afspraken maken. Wie er bij de gemeente niet doorkomt, kan altijd contact met VWS opnemen.'
- 'Welke rol speelt de VNG in de transformatie?' vraagt Albert Rechterschot.
- 'Dat is een vereniging, net als de brancheorganisaties. In elke vereniging zitten koplopers, maar VNG en brancheorganisaties moeten alle leden vertegenwoordigen en gaan in het midden zitten,' antwoordt Gerritsen. 'Met de VNG kun je nauwelijks afspraken maken. Gemeenten zijn niet aan die afspraken gebonden. Wij praten niet alleen met branche-

organisaties, maar kijken ook waar de positieve energie zit. Die moet je versterken. Het gebeurt in de regio's. Wij geloven erg in het bij elkaar brengen van verschillende partijen, van het creëren van leeromgevingen. In wijken, in gemeenten, in regio's. Zo hebben we na een werkbezoek twee van onze mensen uitgeleend aan een leeromgeving in Zaanstad, waaraan de gemeente en een aantal organisaties aan deelnam. Daar waren grote problemen die niet lokaal op te lossen waren. Zoals schuldenproblematiek en een

woningtekort. Op drie niveaus tegelijk zijn de problemen aangepakt: het uitvoerend niveau, het niveau van de managers en het niveau van het bestuur. Dat is een belangrijke tip: kijk altijd naar die drie niveaus.'

- 'Wij hebben twee Inspiratiesessies met de Associatie voor Jeugd georganiseerd en die resulteerden in een aantal initiatieven voor samenwerking,' zegt Greet Bouman. 'Eén daarvan is dat in de regio Zuid-Holland alle contacten met organisaties van vijf cliënten in beeld worden gebracht. Dan zou je ook dat onderscheid naar drie niveaus kunnen maken.'
- 'Goed idee,' zegt Gerritsen.
- 'Met het CJG kun je vaak wel tot afspraken komen, maar het is lastiger als je van individuele huisartsen afhankelijk bent,' zegt Bart van der Neut.
- 'Huisartsen zijn allemaal overbelast,' reageert Gerritsen. 'Maar 80% van de klachten die bij de huisarts komen, hoort daar niet. Een huisarts in Groningen is met vrijwilligers gaan werken. Hij wist het zo te organiseren dat alleen mensen die hem echt nodig hadden bij hem terecht kwamen. Daardoor had hij ook meer tijd voor hen dan de tien minuten die de zorgverzekeraars als maximum stellen. Met groepjes huisartsen kun je nog makkelijker tot dit soort afspraken komen. Er is altijd ergens positieve energie. Die moet je opzoeken en daar moet je beginnen.'

- 'In elke beroepsgroep zijn mensen met het hart op de goede plek,' zegt Marc Schats. 'In onze welzijnsorganisatie hebben we praktijkondersteuners jeugd. Huisartsen verwijzen nu vaak naar onze praktijkondersteuners in plaats van naar de jeugdzorg. Dat levert de gemeente een besparing van acht ton op!'
- 'Proeftuinen zijn interessant voor vraagstukken die domeinen overstijgen,' zegt Robert Tops. 'Bijvoorbeeld als het gaat om afspraken tussen politie en sociaal werk over mensen met gedrag. Of over samenwerking met het onderwijs. Waar sprake is van verschillende geldstromen.'
- 'In Citydeals kun je dat soort zaken regelen en verschillende geldstromen bij elkaar brengen,' zegt Gerritsen.

Thema 2: inbesteding en aanbesteding

'Inbesteding door gemeenten leidt aantoonbaar tot kostenverhoging, aanbesteding leidt aantoonbaar tot kwaliteitsverarming en drijft de kosten op,' zegt **Wim Bosch**, voorzitter van de Raad van Bestuur van Travers in Zwolle. Bij inbesteding gaan gemeenten zelf sociaal werk uitvoeren. 'Drie jaar

later zijn de kosten met 35% gestegen. Ik heb daar cijfers van. Dat komt door bureaucrativering en juridisering. Laat expertise waar deze thuis hoort. Bovendien komt bij inbesteding nog meer nadruk op hulpverlening en individuele casuïstiek in plaats van het versterken van de sociale basis en collectieve oplossingen.'

Door druk op de budgetten ontstaat de neiging om generalistisch in te willen kopen. Daarmee dreigen broodnodige specialismen in het gedrang te raken. 'Zo kan gebiedsgerichte aanbesteding van het sociaal werk in brede zin ten koste gaan van het jongerenwerk,' betoogt Bosch. 'Ook wijkteams worden vaak te generalistisch

opgezet, waarbij medewerkers van alles een beetje moeten kunnen. Dit idee is te ver doorgeschoten.'

Discussie over inbesteding en aanbesteding

- Gerritsen kent deze trends. 'Maar ook hier is de vraag: hoe kan het dat de relatie tussen gemeenten en aanbieders zo slecht uitpakt dat gemeenten willen aanbesteden of inbesteden? Er zijn ook goede voorbeelden. Gemeenten die niet per jaar afspraken maken, maar kiezen voor meerjarencontracten omdat ze elkaar kennen en vertrouwen.'
- Gerritsen is enthousiast over de gemeente Alphen aan den Rijn, die de toegang tot de Wmo, (jeugd)zorg, welzijnswerk en arbeidsvoorziening heeft georganiseerd via één consortium van aanbieders. 'Ons werkbezoek aan Alphen was indrukwekkend,' zegt Gerritsen. 'Alles in ontschot. Daarvoor is veel creativiteit van de aanbieders nodig. Er worden ook veel vrijwilligers ingeschakeld, waardoor de dienstverlening beter en goedkoper is. Qua aanbesteding en bureaucratie verminderen kan er meer dan jullie denken!'
- 'In de Haagse regio zijn veel aanbestedingen,' zegt Truus van Tiggelen. 'In de transformatieopdracht zijn samenwerkingspartners collega's maar vervolgens ben je elkaars concurrenten in aanbestedingen.'
- 'Wij hebben veel aanbestedingen gewonnen,' zegt Johan Brongers. 'Als die afgelopen zijn, ga je samen verder om de transformatie inhoud te geven.'

- Gerritsen legt uit dat de Europese Unie over aanbestedingen gaat. ‘Minister Hugo Borst probeert daar een uitzondering voor zorg inclusief het sociaal domein voor elkaar te krijgen, omdat de zorg geen markt is. In andere landen is de zorg vaak in overheidshanden, Nederland is wat dat betreft uitzonderlijk. Maar het thema aanbesteding ligt bij Europa, daar kunnen wij niets aan doen. Maar ik zie wel oplossingen. Ga in partnerships werken. Dan stappen gemeenten niet zo gauw over naar een andere aanbieder en zullen ze ook niet zomaar tot een volgende aanbesteding overgaan.’
- Greet Hofman dankt Erik Gerritsen en alle deelnemers voor hun bijdrage aan deze discussie. En Erik Gerritsen benadrukt nog eens dat VWS graag meedenkt als leden van Verdiwel en hun gemeenten en samenwerkingspart er niet uitkomen: ‘Wij komen graag!’

Deelnemers:

Roxana Asmus (Wmo Radar, Rotterdam)

Gerard Boekhoff (De Schoor, Almere)

Johan Brongers (Tinten Groep, Gieten)

Vigdis van der Giesen (HefGroep, Rotterdam)

Pamela van der Kruk (Welzijnswerk Sliedrecht)

Bart van der Neut (Socius MD Heemskerk)

Marc Schats (PIWGroep, Geleen)

Robert Tops (Cordaad Welzijn, Veldhoven)

Kees Neefjes (Verdiwel, verslag)

Jessica van der Bilt-Wulder (Stg. Netwerk Hoorn)

Wim Bosch (Travers, Zwolle)

Greet Bouman (Stimenz, Apeldoorn)

Trix Cloosterman (Welzijn De Meierij, Schijndel)

Veronique de Kwant (Haarlem Effect)

Albert Rechterschot (Pluspunt, Zandvoort)

Truus van Tiggelen (Xtra, Den Haag)

Corine Volleberg (Welzijn MensenWerk, Meppel)

